

ЛЕВ

ЛОПАТИНСКИЙ

ЯБЛОЧНИКАР

КОМЕДИЯ В I. АКТІ,

ОПРАЦЬОВАНА ПІСЛЯ НІМЕЦЬКОГО.

ЛЬВІВ — 1899.

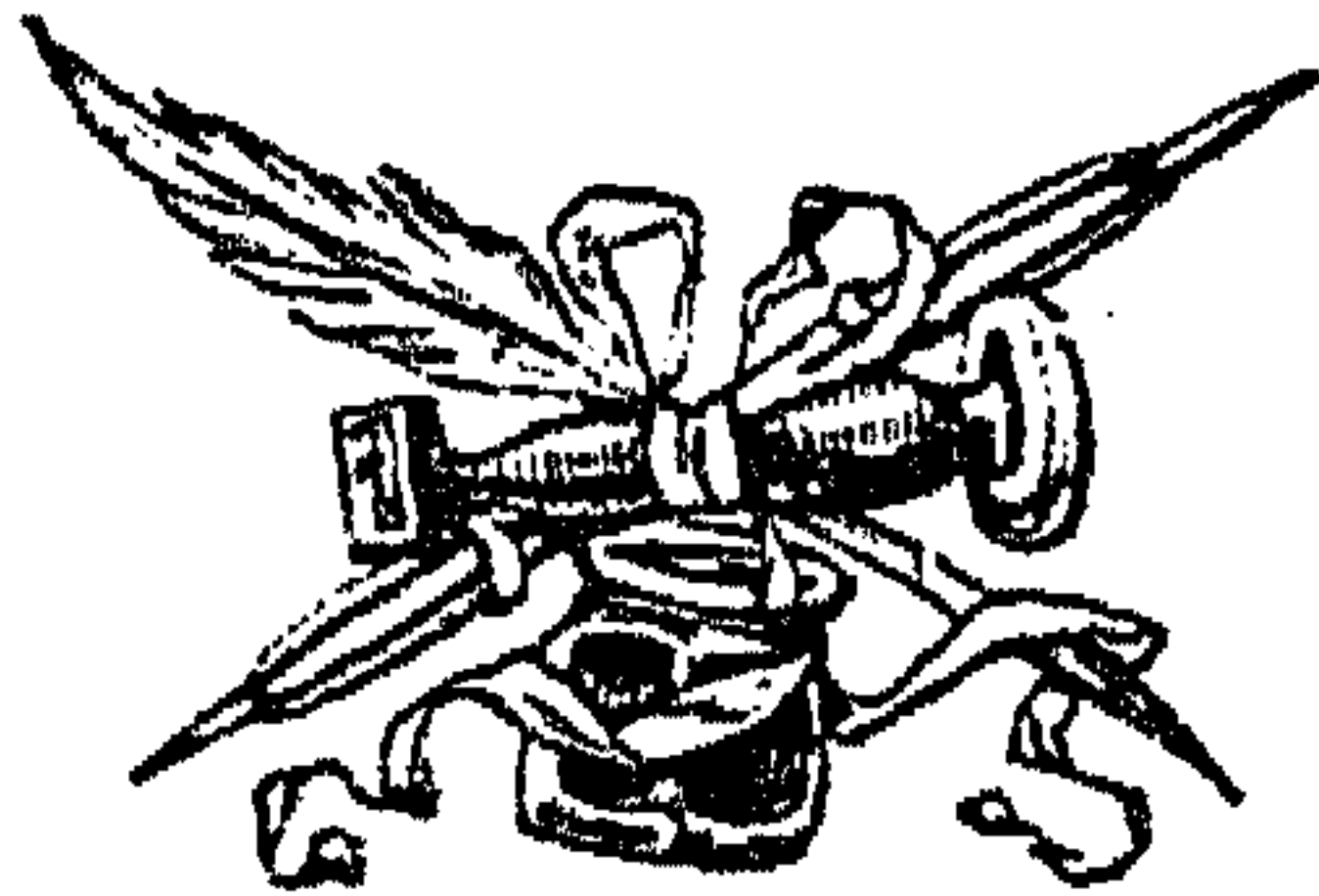
З ДРУКАРНІ В. А. ШИЙКОВСЬКОГО.

7552 2.25
ЛЕВ ЛОПАТИНСЬКИЙ.

ЯБЛОЧНИКАР

комедія в I. актї,

опрацьована після німецького.

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

ЛЬВІВ.

НАКЛАДОМ А. ХОЙНАЦЬКОГО.

З друкарні В. А. Шийковського.

1899.

О С О Б И:

Баланда, багачый купець,
Юлія, яго донька,
Дрнд Хромович, єї наречений,
Іван Гудима, міщанин, виробник овочевих напоїв
Адам, яго син, прокурисч Баланди,
Кручок, золотник,
Слуга,

Діє ся в більшій містї, в теперішности.

Гостинна в домі Баланди. Право і ліво від актора. На право покої доньки, на ліво бюро вітця. До бюро можна зайти через двері на ліво, а також через головний вхід середною.

Одинокий акт.

Сцена представляє прибрану зі смаком салью. В глибині веранда, а через неї хороший вигляд на город.

ПЕРША СЦЕНА.

ХРОМОВИЧ, КРУЧОК.

ХРОМОВИЧ (входить середніми дверми).

КРУЧОК (входить бічними дверми з правого боку, кланяючись до середини, якби на пращанє).

ХРОМОВИЧ (з паньска). Що бачу, наш золотий добродій Кручок?

КРУЧОК (обертаючись). Ах, пан доктор — (витає ся свобідно).

ХРОМОВИЧ. Що вас приводить сюди?

КРУЧОК. Маленьке дільце з панночкою дому.

ХРОМОВИЧ (цікаво). Так? (випереджаючи). Чи вам відомо, що се моя наречена?

КРУЧОК (здивований). Перший раз чую — гратулюю!...

ХРОМОВИЧ (з паньска усьміхаючись). Дякую! — —

КРУЧОК. Она хороша, молода, богата, дуже миленька, одиначка багатого батька — женіть ся скоро, (усьміхаєсь) поки иньший вітер не повіє...

ХРОМОВИЧ (обонятно). Хиба що? Мені певно не перебе ніхто. Нині ціле діло зі старим має довести ся до кінця.

КРУЧОК (поуфало). Одначе лихий сьвіт пустив поголоску, що в двох послідних роках ви вже тричи котили гарбуза до дому?

ХРОМОВИЧ. Га-га-га!... Сьвіт не є лихий, але дурний. Він вірить в те, що я єму заблаханю. Ей, коханий Кручку, се я був тим, що за кождим разом відтягнув ся, коли лише предвидів, що заведу ся на моїх надіях.

КРУЧОК. Тут не заведуть ся ваші, хотьби найсьмілійші надії. Отже не пиняйте, довершіть діло і ще нині запечатайте єго дорогим подаруночком. За годину я вам доставлю. Кажу вам, чудесна штука!

ХРОМОВИЧ. Що коштує?

КРУЧОК. Тисяч двісті корон для кожного иньшого; для вас, пане доктор, тільки тисяч.

ХРОМОВИЧ. Гм — так я мушу ще перше з вітцем...

КРУЧОК (хитро). Вистане для мене векслик на чотирнайцять днів. Заплатите відтак з посагу.

ХРОМОВИЧ. Нехай буде й так! Звідси йду до дому, а за годину —

КРУЧОК. Дорогоцінний подарунок буде вже в руках мого високоповажаного клієнта. Низький слуга. (Хоче йти).

ХРОМОВИЧ. Ще одно. Ви говорили перше про дільце з панною?

КРУЧОК. Маленьке замовленє, але ніж-
неньке: перстенець з сердечком з рубіна, уло-
женим між незабудьками.

ХРОМОВИЧ. За кілько?

КРУЧОК. Пятьдесять корон.

ХРОМОВИЧ. Дуже дешево...

КРУЧОК. Найкрасшого огня камінь.

ХРОМОВИЧ. А не сказала: для кого?

КРУЧОК (усьміхаючись). Я був так сьмі-
лий, трошки посондувати.

ХРОМОВИЧ. А она — ?

КРУЧОК (з натяком). Она сказала: Сей
перстенець призначений для когось, що єго бла-
городне серце оживлене для мене таким самим
чистим огнем, — сказала, — як сей камінь.

ХРОМОВИЧ. Ах, га-га! Чудесно! Ще нині
побачите сей перстінь на моім пальцю.

КРУЧОК. Ви справді в чипци народили ся!

ХРОМОВИЧ. Спішіть ся приладити да-
рунок...

КРУЧОК. А пан доктор зволять виготовити
векслик. Найнизший слуга. (Кланяєсь і від-
ходить).

ДРУГА СЦЕНА.

ХРОМОВИЧ, ПОТІМ ЮЛІЯ.

ЮЛІЯ (кличе зі свого покою, як тільки
Кручок відійшов). Пане Кручок!

ХРОМОВИЧ. Она надходить. Певно чу-
ла мій голос. Яка она закохана, аж дροжить
з нетерпячки!

ЮЛІЯ (входить скоро з перстеном в руці).
Слухайте бо, пане — —

ХРОМОВИЧ (біжить напротив). Озьде я, моя найкрасша Юліо!

ЮЛІЯ (заклопотана). Ах, ви тут, пане докторе?

ХРОМОВИЧ. Кого шукаєте — того на- ходите.

ЮЛІЯ. Вас? (з усміхом). Ні, які ви зарозумілі! Я не вас шукала, вірте мені.

ХРОМОВИЧ. А ви які скромні! — пре- цінь рука зраджає, що уста перечать.

ЮЛІЯ. Рука? Яка рука?

ХРОМОВИЧ (придержує руку, в котрій она тримає перстінь). Отся, біленька як з лілії! А єї рожеві пальчики держать сей доказ.

ЮЛІЯ. Перстінь? Я кушила єго власне від пана Кручка! Думала, що застану тут пана Кручка, бо здавало ся мені, що чую єго голос. Хотіла запитати ся, чи не можна би вирізати дві букви на сїм перстіньци.

ХРОМОВИЧ. Для вас все можна, моя обожана! Повірте мені перстенець, а я сповню ваше поручене.

ЮЛІЯ (даючи перстінь). Дуже гарно. Але ще нині?

ХРОМОВИЧ. Єще перед полуднем. — А букви?

ЮЛІЯ. Сполучене Ю і А.

ХРОМОВИЧ. Ю і А? Чудесно! Небесно, божественно! На мою честь! Ю — Юлія, а А —

ЮЛІЯ. Анна, Анастазія, Агафія — що хотілибисьте?

ХРОМОВИЧ. Що я би хотів? Як се любенько з вашої сторони. Але хто вам сказав моє імя? Я сам не називаю себе ніколи по імени, бо оно досить чудне у мене.

ЮЛІЯ. Ви звете ся Адамом?

ХРОМОВИЧ. Яким Адамом? Не притворюйте ся, — признайтесь, моя найкрасша, найліпша панно Юлію! (шепотом, встидливо) се загадочне А значить: Амврозий.

ЮЛІЯ (запановуючи над сьміхом). Ви так називаєтесь?

ХРОМОВИЧ. Відколи ви хочете мати Амврозия сплетеного з Юлією, се ненависне мені імя замінилось для мене на знамя райскої щасливости.

ЮЛІЯ (зимно). Пане доктор, сей перстінь має бути дарунком на імянини, (зі сьміхом). Але чи для якої Анни, чи Адама, чи Амврозия — остане тимчасом моєю тайною. (Подаючи руку, котру він цілує). Отже до побаченя, мій проворний Едіпе, мій бистроумний Амврозие, незабаром разом з перстенем — до побаченя! (відходить скоро).

ТРЕТА СЦЕНА.

ХРОМОВИЧ опісля БАЛАНДА.

ХРОМОВИЧ (сам, кличучи за нею). До побаченя, моя богине! Мій ти райский нектаре дожидай своєї Амброзії... (поправляєсь) свого Амврозия. — Який у неї погляд? Який любовний тон! Чого она так втікла?... Она горить — як електрика.

БАЛАНДА (з правої). Даруйте, дорогий пане доктор, що я дав вам так довго чекати. Ваш вуйко задержав мене...

ХРОМОВИЧ (живо). Був тут вуйко?

БАЛАНДА. Ви догадуєтесь, в якій цілі?

ХРОМОВИЧ. Єго цілею — моє щастє.

БАЛАНДА. Вуйко ваш гадає, що будете щасливим, коли станете моїм затєм (подає руку). Я ставлю тільки одно услівє.

ХРОМОВИЧ. А ним є?

БАЛАНДА. Щоби ви як найскорше старали ся покінчити свої студії. Я подам вам все, що в силі зробити житє вигідним і приемним, а ви своїм дипломом забезпечить моїй донці таке становиско в сьвітї, на яке она заслугує.

ХРОМОВИЧ. Ах! Певно, що так! На мою честь! Прирікаю се на нашу безграничну любов! Оден ще іспит — се дрібниця: нема о чім говорити. — Однак на тепер звинїть мене ласкаво: маю порученє від Юлії. Отже, до побаченя, мій дорогий тестю; думайте тимчасом про слюбний контракт. — Між нами кажучи — я вже постарав ся о весільний дарунок... (легко) 1500 корон. — Жадних толковань! Вже заплачене. Для такої любови належить ся найкрасше, найдорозше! — Здорові були, здорові (спішить і набігає в дверях на входячого Гудиму). Гопса! (з паньска байдужно). Вибачайте!... (відходить через веранду).

ГУДИМА (приятно). Спасибіг і за те! Нічого не вадить. Я привичний на такий добрий-день!

ЧЕТВЕРТА СЦЕНА.

ГУДИМА (убраний по міщаньски в довгій капоті і широкім капелюсі з палицею в руках)

БАЛАНДА.

БАЛАНДА. Диви, диви! Мій старий, чесний Гудима!

ГУДИМА (ще в дверях). Дай Боже щастє, пане Баланда!

БАЛАНДА. Витайте!

ГУДИМА. Чи можна?

БАЛАНДА. Прошуж близше, прошу! Чим могу служити?

ГУДИМА. Приношу мій річний рахунок. Нині рано я походив трохи стягнути мої належитости.

БАЛАНДА (з усьміхом переглядаючи рахунок). А коли би я просив прийти иньшим разом?

ГУДИМА. То зробили би так, як богато других, що не платять...

БАЛАНДА. Не платять? (витягаючи гроші з мошонки). За яблочник?

ГУДИМА. За яблочник, чи за мої овочеві вина — все одно. Ледви пять — шість моїх найдавнійших відбирачів платить точно, — решта, великі і малі, відкладають з одної заплати на другу.

БАЛАНДА. Непонятно!

ГУДИМА. Вас дивує се? (усьміхаючись, певно). Коби я тільки хотів більше кредитувати. Можні панове називали би мене своїм любим приятелем!

БАЛАНДА. Перед такими приятелями треба стеречи ся! Як воно стало ся, що такий розумний і запопадливий чоловік як ви, задовільняє ся таким малим промислом? Я пробував би щастя в яким другім, — більшим підприємстві...

ГУДИМА. В иньшій? На що? Від сорок п'ять — стрівайте! — десять, п'ятнайцять, трийцять... так, від сорок п'ять літ удержує мене мій невеличкий промисл. А єще і години я не жалував ніколи, що взяв ся до него. Чи я так, чи сяк заробляю на хліб насущний, що на тім залежить? Коби я лише споживав єго з задоволенням! Я вже не одного маґната стрітив з моїми тачками, що не був такий щасливий в своїм повозі, як я за моїм яблочником. Нащо мені чотирох коліс, коли я на однім кочу добре своє жите? Хвала Богу, мій товар має відхід, а я діждав ся тої потіхи, що не в однім домі замість дорогих, горячих напоїв, що морочать голову, і шкодять здоровлю, подають до столу мій яблочник, або мої знамениті, овочеві вина.

БАЛАНДА. Тішить се мене. Взагалі — з всяким поважанєм перед батьком Гудимою! (клепає по плечах). Яке сьвітле вихованє ви дали синові! Вже три роки є сей молодий чоловік моїм першим діловодцем. Можу вам признати, він вже цілковитий купець!...

ГУДИМА. Без жарту?

БАЛАНДА. Без тіни жарту!

ГУДИМА (надумуючись). Ну, — гм — я власне прийшов до вас побалакати про него. Ви справді задоволені з него?

БАЛАНДА. Вповні — і не тільки я сам, але всі що мають з ним до діла.

ГУДИМА (відітхнув). Слава тобі Господи! Се розгріває мені кров і відмолоджує о трийцять літ! Він моя одинока потіха моїх старих літ. Я радо був би лишив єго при моїм заводі, але дітям рідко веде ся у тім самім так добре як батькам. А до того діти завсїгди хочуть трохи висше дійти, як їх батьки...

БАЛАНДА. Се лежить в натурі чоловіка.

ГУДИМА. Так, так. Однак щасливіші они не є. Але що се значить? Їм бодай видає ся, що они щасливіші.

БАЛАНДА. Я вже часто дивувався, як той молодий чоловік знає сьвіт і людей. Заледви має 25 літ...

ГУДИМА. Я вислав єго вчасно у чужину, в иньші краї, між иньших людей (сьміючись). Я мав тут одного дядька, він був управителем латинської школи. Люди славили єго вченість, але я не міг доглядіти у него навіть здорового, як то кажуть, хлопського розуму. Він безнастанно гукав мені в уха: »Латини, латини давай вчити сина! Без латини нічо не буде з него«. »Ой падоньку, кажу я, та на що латини купцеви? Де є нині люди, що по латині говорять? Як має яку иньшу мову уміти, крім своєї рідної, то вжеж для него потрібнійша французька та німецька та російська мова. Тут знайде хочай людей, з котрими буде розмавляти! Тай так я вислав єго до тих країв, ледво 12-літнім підротском. Там дістав ся між добрих людей,

що вивели єго на спосібного купця (зі сьміхом) а надто єще так засмакували в моїм яблочнику що більшу часть моїх виробів я тепер збуваю за границею, ха-ха-ха!

БАЛАНДА (з усьміхом). Се було дуже розумно. Він став мені справді необхідний; провадить цілу мою кореспонденцію.

ГУДИМА. Необхідний? Цілу кореспонденцію? Гм, гм, гм — то дуже прикро!

БАЛАНДА (здивований). Якже так?

ГУДИМА (сумно). Бо, бо я ледви чи можу вам тепер і казати, що хотів мого сина вислати геть звідси.

БАЛАНДА. Звідси геть? Та чому? Куди?

ГУДИМА. Та сего — сего я ще сам не знаю. Але хлопець, видите, змінив ся якось цілком від тих трох літ, як повернув з чужини і перебуває в вашім домі.

БАЛАНДА. З якої причини?

ГУДИМА. Або я знаю? Як повернув, — виж знаєте так добре, як я, — виглядав такий сьвіжий, такий здоровий, такий веселий, такий був повний і округлий, а з таким смаком брав ся до життя, що було втіхою дивити ся на него. Ну, а тепер? Пригляньте ся тільки єму добре. Блідий, худий, сумний... А що найгірше: от, якось їмо разом при обіді єго улюблену страву голубці з пшоном — а він вже не нищить єї, як треба.

БАЛАНДА. Без жарту?

ГУДИМА. Без тіни жарту?

БАЛАНДА. Онде надходить — зараз почуємо.

ГУДИМА. Так, так! Пересвідчим ся, що там в него є на серцю.

ПЯТА СЦЕНА.

ПОПЕРЕДНІ — АДАМ.

АДАМ (через веранду серединою). Ах, мій отець! Ви тут батьку! (цілує руку).

ГУДИМА. Як ся маєш, сину! Власне хотів іти до тебе.

БАЛАНДА (до Адама). Любий Адаме, позвольте нам щиро порозумітись взаімно. Ваш отець думає, що ви незадоволені в моім домі і хоче вас наклонити до подорожі за границю.

АДАМ (живо). Незадоволений? Я? У вас? (до Гудими) Дорогі батьку, як ви прийшли до такого припущеня? Цілком противно! Нігде на сьвітї я не міг би чути себе щасливим, як в тім домі!

ГУДИМА (здивований). Чи справді? Гай, то для мене велика утіха! Твої слова плили так, горячо, просто з серця, що мушу вірити, коли не хочу мати з тобою драчі. (клепле приязно сина по висках). Тим лїпше, тим лїпше! Тепер ми всі три задоволені. (зближає ся до Баланди; Адам остаєсь на лівій сторонї). Але при сій нагодї ви довідали ся також, що мій Адам не є невдячний. Він вас певно так любить, як ви єго.

БАЛАНДА. О тім я переконаний! Справді, любий, старий друже, віддаленє мого заступника діткнуло би дуже і мене самого. А тепер ще більше як коли-небудь. Він мусить мене засту-

пати як шефа. Я зайнятий цілком иньшими справами. Вінчанє моєї доньки за дверми... (Адам здрігнув ся цілий, чого не спостерігають оба старі, заняті розмовою).

ГУДИМА. Що? Ви віддаєте вашу любу панну? Гай, щастя Боже!

БАЛАНДА. Віддаю, за молодого пана др. Хромовича.

ГУДИМА. Най щастє річкою тече сему доброму дитяти! Я знав єї ще, як була стілька. Кілько разів я приходив, вона завсігди розвеселила мене своїми любенькими дигами, — хотяй я ходив тільки в міщаньській капоті.

БАЛАНДА. Приготовленя до весіля завдадуть мені чимало роботи. (до Адама) При тім числю особливо на вашу поміч.

ГУДИМА. Ну, мій сину, се значить довіре? А мені, пане Баланда, позвольте доставити до стола бочілочку найліпшого мого яблочника. Нехай їй замуже послужить так, як мій яблочник служить до здоровля і гумору. Ти Адаме, ти мусиш бочілочку піднести торжественно молодим при весільнім бенкеті. При тім скажеш маленьку промову, а закінчиш віршом в імени вітця на многая літа молодій парі! Ти умієш прецінь складати так слова, як то нині вимагають. Я вже вийшов цілком з моди.

АДАМ (з уданим спокоєм). Дорогі тату... докладно роздумавши, ви мали зовсім слухність. Ваш досвіт знає найкраще, чого мені потреба. Справді я мушу їхати, я мушу зараз і то кудись далеко. (до Баланди) Хотяй і як глибоко мене се

вважає, хотяй прикро опускати ваш дім — але я мушу їхати.

БАЛАНДА. Як маю се розуміти?

ГУДИМА. Які там плетеш нісенітниці? Перед хвилею не хочеш рушатись звідси, тепер нараз хочеш зараз утікати?

БАЛАНДА. Щож маю про се думати?

ГУДИМА. Справді, щож нам про се думати?

АДАМ (приступаючи до Баланди). Мій добродію, мій покровителю, не задержуйте мене! І ви, дорогий батьку, пустіть мене в дорогу. (плаче в єго раменах). Може се і житєм заплачу! Але вмерти треба чи сяк, чи так! Та нехай мене смерть захопить між чужими, що не будуть плакати за мною, то мені хоть лекше буде умирати. (віддаляєсь спішно через веранду).

ГУДИМА. Куди? Адаме, Адаме! — Утік!..

БАЛАНДА. Оставьте єго. Я іду за ним. Якась, видко, таємна жура гризе єго! Пришлю єго сюди. Ви розвідайте, наставляйте на него, що могло вплинути на сей нервовий розстрій. Єго поведене зовсім для мене непонятне.

ШЕСТА СЦЕНА.

ГУДИМА, ПІЗНІЙШЕ АДАМ.

ГУДИМА (сам, роздумуючи). Гм, гм, гм, се щось не по божому. Таємна жура? Але яка? Дурний, питаюсь! Якби знав, не булаб таємна. Свому старому вітцеві щось таке до очей сказати! Мов би він не знав, що єго смерть закінчила би і моє жите? Хто двацять п'ять літ

жив і старався тільки для свого сина, тому пукне безпечно серце, колиб так він замкнув повіки (втирає очі). Фе, фе, дорогий хлопче, встидайся — і не виходи мені більше з такою бесідою (вглядів єго). Ага, ось і він! (Кашляє заклопотаний).

АДАМ (в дверях задержується). Ви казали, тату, прийти?

ГУДИМА (змагається запанувати над собою, кашляє і мене ся). Так, так, я приказав прийти! Ні, я казав просити тебе, щоби ти сюди прийшов. — Ну, ходи сюда! Подай мені руку! Дивись мені в лице! Таже-ж ти плакав! Не відвертай же ся! (Звертає єму голову). Чого ти плакав?

АДАМ (втираючи сльози). Деж там, тату..

ГУДИМА (передражняє). »Деж там тату!« І як раз втирає очі від сльоз! — Мій сину, що тобі хибує? Що тобі тяжить на серцю?

АДАМ. Не допитуйте...

ГУДИМА. Мені можеш казати не допитуватись, коли я виджу, що ти маєш якийсь біль? Мені? Чи ти забув, що ми є для себе? Чи ти маєш ліпшого повірника, щирійшого приятеля, як твого вітця? Назви мені єго, я хотів би єго пізнати — я відступлю єму своє місце без ремства. (Адам відвертається, з плачем). Ти мовчиш? Ти відвертаєш від мене сльозами набігли очі? Так не яло ся! Мій Адаме, мій сину, мій приятелю! Промов до мене! Вилий словами свій біль! Поділись ним з батьківским серцем. Де

найдеш певнійший сховок, як не в моїй груді?
(Відвернув сина до себе і тулить до груді).

АДАМ (гірко). Ох, батьку, чому ви не багаті, не достойні, не... (уриває, коли глянув на батька).

ГУДИМА (випрямив ся і глядить на него поважно). Се що? Ти жалуєш ся на мій стан? Ти встидаєш ся свого батька?

АДАМ. Пробіг! Яке ви подумали! Ні, ні, я гордий на вас! Хотяй би я мав межі князями вибрати собі батька — я поминув би всіх, а вас притиснув би до своєї груді. Ви моя хвала, дорогі тату, тепер і дай Боже ще на многі а многі літа!

ГУДИМА. Мій любий сину! (гладить по лиці і по рамени). Так, так ти мій добрий, любий син! Коли ти так чесно думаєш і чуєш, якже можеш бути нещасливим?

АДАМ. Погляди захланного сьвіта, се моє нещасте! Гроший або становиска — то нинішній пароль. Чули прецінь що іно пана Баланду? Тому Хромовичеви, тому блюдолизови дає свою дочку тільки длятого докторского дипльому, для єго будучого становиска.

ГУДИМА (до себе). Ага! Туди стежка в горох! (глядить на Адама, усміхаючись). Гай, гай, а щож се тебе обходить? Ах, так, ти завидуєш панови Дррр... (рух рукою, якби наслідував підпис) як він там зве ся?

АДАМ. Не завидую єму єго докторства, тільки — (зацукуєсь).

*

ГУДИМА. Ну, ну — тільки? Вилази зза плота!

АДАМ. Тільки єго щастя...

ДУДИМА. Диви, диви, диви! Се значить иньшими словами: єго нареченої? (Адам відвертає ся заклопотаний, отець обходить єго і бере за бороду). Голова до гори! (приятно). Не правда-ж?

АДАМ. Ах, тату!...

ГУДИМА. О мій бідний синочку! — Отже ми любимось в панночці?

АДАМ (хоче йти). Позвольте мені зараз таки від'їхати.

ГУДИМА (загороджує єму дорогу і пхає на перед). Ні, ні, позвольте тут лишитись! Ми тут як раз на місци! (глядить на него з задоволенням і любовю). Але провір перше сам своє серце: чи ти справді бажаєш дівчини, чи тільки віна?

АДАМ. О, коби она була убогою! Що мені єї маєток? Тільки єї я люблю, тільки єї бажаю, тільки єї обожаю!

ГУДИМА. Трррр! Се іде як з нового карабіна! Але мій дорогий молодче, се не досить любити, треба також і бути любленим. Коли панночці подобає ся пан Дрр., то забирай шма-те і в дубину.

АДАМ. Коби она тільки могла вибирати...

ГУДИМА. Тоді вибрала би тебе?

АДАМ. Нікого иньшого на цілім сьвітї.

ГУДИМА. Бррр! То багато на один раз!

АДАМ. Вона мені сама те сказала.

ГУДИМА. Вона казала? Гей, то ви вже були досить отверті супротив себе. Але єї отець — чи думаєш, що він рішив би ся на тебе тоді, (з задоволенєм) як би ти був, припустім, такий богатир, що вирівняв би ся зі становиском твого суперника.

АДАМ. О, тоді... Тоді я на сьміло міг би мати надію.

ГУДИМА (приятно потакуючи). Я також, я також! Пан Баланда надто розумний чоловік щоби гордив щирим і порядним зятем тому, що він без дипльому. Се ще не є заporукою ані чесноти, ані характеру, ані навіть простого, »хлопского розуму«, що в житю не раз більше доконає, як дипльомована мудрість. Отже крипи ся, сину і надій ся.

АДАМ. Як таки, тату? Ви піддаєте мені надії?

ГУДИМА. Чому би ні? Доки ще не було весіля, доти може кождий надіяти ся! Ти також! І я також! Ще нині я прийду сюди назад і попрошу пана Баланду о руку панни. Розуміє ся, для тебе, не для себе — не будь заздрісний!

АДАМ (з ляком). Ви шуткуєте з мене — —

ГУДИМА. Ані на волосочок! За годину буду знов тут — за старосту!

АДАМ. Дорогі тату, тільки подумайте! Бачу ви готові зробити се з любови до мене, — але без маєтку, без титулу, без нічого такого, що моглоб оправдати сей крок —

ГУДИМА. А я таки зроблю єго і ти не здержиш мене!

АДАМ. Але тату, я прошу вас... се неможливо...

ГУДИМА (разом з Адамом). Не поможе, я зроблю се, дай но ти спокій! (дуже голосно). Тихо!! (Адам мовчить). Ст! Анї слова більше! Чи я прожив 65 літ на те, щоби мене мій син учив, що для мене годить ся? (Перебиваючи). Нема, нема нічого — лишить ся при тім, що я сказав! Ну, прощавай і мовчи красенько до мого наміру. Я все таки спробую, а хто знає, хто знає — — (з гумором). Ти тільки надій ся твердо! Вправді кажуть: спустив ся дід на мід — ти знаєш сю пословицю — але і вона часом збреше! Я переконаю тебе, що бреше, ще нині я тебе переконаю! з Богом оставай ся! (Іде; Адам сїдає зажурений коло стола. Отець слїдить єго в дверях, завертаєсь потихо, плеще по плечи, і цілує в чоло, коли Адам відвернув ся). Весело Адаме, весело! (з радісною певністю). Будеш єї мати, дорогий хлопче, будеш єї мати!

АДАМ (зриває ся з крісла). Батьку!

ГУДИМА (обертаючись). Лиши ся тут, тут лиши ся! (скоро відходить).

СЕМА СЦЕНА.

АДАМ і БАЛАНДА.

(Адам глядить здивований мовчки за батьком Баланда виходить з дверей на право).

АДАМ. Будеш єї мати!... Будеш єї мати!... Ой, батьку, хиба ти не знаєш, що для мене ті слова значать тілки, що для умираючого: »будеш жити!«...

БАЛАНДА (входить з правої). Пане Адаме, хочу з вами поговорити рішучо в справі дотикаючої вас і — ну, і моєї доньки.

АДАМ (радісно). Якто, чи се можливе!

БАЛАНДА. Она власне призналась мені, що ваша обопільна симпатія прибрала більші розміри, чим я міг здогадатись.

АДАМ (з чувством). Не робіть нам з того закиду, пане начальнику! Чиста любов криєсь глибоко в серцю, як здорова вода в криниці.

БАЛАНДА (здивований). Гм, я не чув від вас ніколи таких високопарних слів.

АДАМ. Бо ніколи не питали про сьвяту тайну мого серця. Я люблю панну Юлію всею силою моєї душі!...

БАЛАНДА (зимно). Але я і не хотів би ніколи сего чути. Ви не можете прецінь манити себе сею шаленою надією, що віддам за вас свою дочку!

АДАМ (поступаєсь до Баланди, мовби хотів задержати єго слова, відтак відвертаєсь і засланяє лице руками). Ох батьку, батьку!

БАЛАНДА. Я не роблю вам жадних викидів, — хотяй міг сподіватись ліпшої вдяки за мою сердечність до вас — я відзиваюсь тільки до вашої розваги і вашої чести. Моя донька вже заручена, контракт так, як би підписаний, весіля за плечима. — Ви чей не схочете заколотити спокою родини?!...

АДАМ (з чувством). Ох, той спокій вже і так заколочений.

БАЛАНДА. Не схочете прецінь, щоби я ломив своє слово?

АДАМ. А наші горячі закляття, наші найсвятійші присяги?...

БАЛАНДА (остро). Не схочете прецінь, щоби я поніс через вас величезні страти, а моя дочка відкидала таку світлу партію? (лагіднійше). Коли остаєте при вашім намірі виїхати за границю, даю вам відпустку, доки схочете, бо не хотів би вас стратити на довше для мого підприємства. А надто подам вам средства на подорож, яких ваш батько може не в силі вам достарчити. Чи приймаєте моє предложенє?

АДАМ (з силою). Ні, не приймаю, пане начальнику. А моєю дальшою долею може рішити тільки панна Юлія, котрій я зобовязаний святим словом вірности.

БАЛАНДА. Ваша доля вже рішена. До 24 годин ви зволите уважатись вільним від обовязків і опустити на завше мій дім (відходить на ліво).

ОСЬМА СЦЕНА.

АДАМ і ЮЛІЯ,

АДАМ (після мовчанки). Всьо страчене! Юлію, Юлію! Що тепер стане ся з нами?

ЮЛІЯ (що прислухувала ся словам батька). Те станеть ся, що має бути, що мусить бути...

АДАМ. Ви тут і — такі спокійні?

ЮЛІЯ. Спокійна, бо тепер я при тобі.

АДАМ. Чи знаєте, що ваш батько рішив против нас?

ЮЛІЯ. Знаю. Я відобрала для него нинішну пошту і хотіла покликати єго, та як раз почувла вашу бесіду. Але нехай тільки почта принесе що доброго, то батько подобрійшає.

АДАМ. Ах, кожда почта ще більше віддаляє нас від себе.

ЮЛІЯ. Почта? Яким способом?

АДАМ. Бо що днини збільшає маєток вашого батька. А через те я мушу розстатись з тобою на віки. О, моє ти сонце ясне, за тобою зникне послідний блиск в моїй душі.

ЮЛІЯ. О, сего не буде ніколи! Ти недобрый, невжеж би ти міг покинути мене і зовсім забути?

АДАМ. Забути тебе я ніколи не зможу. Скорше перестане моє серце битись, чим твій образ затре ся в моїй душі. Але ти, дорога Юлію, не оглядай ся на мене! Шукай щастя по волі батька, може і найдеш єго.

ЮЛІЯ. Видиш, який ти поганий? Хіба ти може не знаєш, що я тебе люблю більше над всіх на цілім сьвіті, що я для тебе рішилаб ся на всьо, пішлаб з тобою і на край сьвіта? А ти можеш мене так з'обиджати?

АДАМ. Чиж ти можеш ставати до борби з переконаннями свого рідного батька?

ЮЛІЯ. З батьком ні, він за надто твердий і рішучий, але можу прецінь справитись з тим

навідженим Хромовичем. Ми зискаємо через те на часі, — а час всьому лікар.

АДАМ. Ох, моя дорога Юліо! Ти єдина моя зірка надії. Так ми єще для себе не пропащі? Тож будем ждати доки час не перемінить твого батька.

ДЕВ'ЯТА СЦЕНА.

ПОПЕРЕДНІ, БАЛАНДА (з ліва).

БАЛАНДА (з папером в руках, блідий як стіна, зворушений, опирає ся на одвірок). Пане Гудима, я шукаю за вами. (приступає ближше, ледво держачись на ногах).

ЮЛІЯ (перестрашена). Про-Біг, дорогі татку, що з вами діє ся? (піддержує єго і провадить до крісла, що Адам на правім боці приставляє).

АДАМ (заглянувши в папір). Боже — віденьська фірма?

БАЛАНДА (спускаючись на крісло). Оголосила невиплатність з шістьма міліонами недобору! (подає Адамови отворений лист).

АДАМ. Всемогучий Боже! (павза. Адам читає, стоячи по правій, Юлія по лівій, біля Баланди).

БАЛАНДА (в розпуці). Що я маю робити, що я можу зробити? Про мене, хотяй би я і всьо стратив, (в глибокім смутку бере Юлію за руку) але що станесь тоді з моєю донькою?

ЮЛІЯ. Не оглядайте ся зовсім на мене, любі татку! Робіть зовсім, як вам каже ваше серце.

БАЛАНДА. Вас, пане Гудима, не я, але тепер моя нужда відправить від мене.

АДАМ. Відваги відваги! Може не всьо ще пропало! (горячійше) Будемо працювати, спільно працювати! Зараз споряджу докладний спис вашого маєтку і довгів. На скілько знаю їх, дадуться взаємно вирівнати. Ваші вірителі, переконані о вашій правости, відчують ваше нещастє і оставлять вам певно способи, аби ви піднесли ся з того удару. Ви піддержите свій кредит, перед ніким не будете потребували соромитись. Так, так, ви всіх заспокоїте! Не правда, пане начальнику — всіх!

БАЛАНДА (встає зворушений). Благородний молодче! Правда, скілько там я втрачу, зістане мені моя честь і моя люба донечка. (тулить єї до себе, а руку подає Адамови) і мій вірний, щирий друг. Ходіть, заберемось сейчас до роботи! (відходить на ліво).

АДАМ (відводить єго до дверей, завертаєсь, ловить Юлію за руку і говорить скоро з глибоким чувством). Юлію, ви мені не прирекли нічого! Не вяжіть ся мною зовсім, думайте тепер про батька, для него шукайте надії... і потім... (цілує в руку і відходить на ліво).

ЮЛІЯ (сама). Для пустої мамони жадав батько щоби я спроневірила ся тобі, мій шляхотний Адаме, а тепер знов ти хочеш, щоби я для купки золота приняла може тамтого шелихвоста? Я ще маю свій розум жіночий і жіноче серце...

ДЕСЯТА СЦЕНА.

ЮЛІЯ, ХРОМОВИЧ пізнійше АДАМ.

ХРОМОВИЧ (надбігає і цілує її в руку).
Вкінці можливо мені, обожана панно Юлію, да-
ти докази моєї преданности. Тут є перстінь,
і надіюсь (вдоволено) цілком після вашого ба-
жання?

ЮЛІЯ (бере перстінь). Дуже вдячна.

ХРОМОВИЧ. А тут, сі брилянти! (витягає
етуї і отвирає).

ЮЛІЯ (счудована). Який блиск, який огонь!

ХРОМОВИЧ (гордо, від нехочу). Тисяч ві-
сімсот корон... розуміє ся, за готівку... Панно
Юлію, прошу, прийміть сей доказ мого найніж-
нійшого чувства, моєї безконечної любови. Зро-
біть честь сему весільному дарункови перед на-
шим вінчанєм...

ЮЛІЯ. Се весільний дарунок? Даруйте, я
не можу єго прийняти.

ХРОМОВИЧ. Ні? чому ні?

ЮЛІЯ. Бо я не маю ще від вас доказів
правдивої любови.

ХРОМОВИЧ (здивований). Доказів правди-
вої любови? Алеж сей коштовний дарунок?...

ЮЛІЯ. Чи ви дали би мені єго, колиб я
була убогою, зовсім убогою?

ХРОМОВИЧ (заклопотано усміхає ся). Ко-
ли би ви — (полапавшись) Ах, тоді зложив би
я єго у ваших ніг як слабій знак чолобитно-
сти перед вашою уродою і жіночим достоїнсь-
ством... гм, гм... і перед вашими високими прик-
метами душі...

ЮЛІЯ. Беру вас за слово! (показує перед себе на землю) Кладіть сюди дарунок.

ХРОМОВИЧ. Від серця, радо! (кладе).

ЮЛІЯ. Хорошо... Тепер слухайте: мій отець стратив цілий свій маєток через банкруство одного віденьського дому. Я тепер є жебрачкою!

ХРОМОВИЧ. Що, що? Ет, жарти! Хочете мене взяти на пробу!

АДАМ (входить з лівої). Даруйте пані, — але неспокій вашого батька росте з кожною хвилиною. Хоче довідатись... (заминаєсь).

ЮЛІЯ. Що, мій друже?

АДАМ (тривожно). Як пан доктор прийняли ту сумну вістку.

ЮЛІЯ (до Хромовича). Отже чуєте potwierдження моїх слів.

ХРОМОВИЧ (переляканий). Отже справді? До лиха! Я виставив вексель на тисяч корон...

ЮЛІЯ. За що?

ХРОМОВИЧ. За брилянти!

ЮЛІЯ. Ейже, за них ви прецінь заплатили готівкою?

ХРОМОВИЧ. Щастє, що не зробив того!

ЮЛІЯ (показуючи перстень). Отже не хочете міняти ся?

ХРОМОВИЧ (з ораторством). Поважана пані... незалежні від мене обставини — гм, моє становишко вимагає, а впрочім ваше поведєнє зі мною — ви чей самі знаєте добре, які вигляди... гм, гм...

ЮЛІЯ. Щож, перстїнь зістане в моїх руках?

ХРОМОВИЧ. А брилянти в моїх (підносить з землі — гордо). Моя пані, я спішу посвятити сльози співчуття вашій судьбі, (до себе) і відібрати мій вексель. (кланяєсь і відходить).

ЮЛІЯ (сьміючись). Нікчемний! Але добре, що ми вже єго позбули ся! Не верне ся певно. А тепер до батька! Правда, — ще перстінь! (стягає з пальця і дає Адамови). Мої найщирші желаня в день твоїх імянин.

АДАМ (бере і цілує перстінь). Юлію! (обнімає). Моя Юлію! (чути як Гудима сварить ся на дворі зі слугок).

ЮЛІЯ. Хтось надходить — скоро, ходім до батька! (обоє виходять на ліво рука в руку).

ОДИНАЙЦЯТА СЦЕНА.

ГУДИМА, СЛУЖАЧИЙ, ОПІСЛЯ АДАМ.

ГУДИМА (в широкім капелюсі, при фартусі, в короткій камізолі з рукавами, в чоботах, везе малу бочілку на тачках через середні двері. Слуга хоче задержати єго). Уступи ся, кажу, місце для мене!

СЛУЖАЧИЙ. Але до чорта! Хтож се видав так їхати до сальону.

ГУДИМА (засапаний, їде без упину дальше) Хто? Я! Видиш прецінь! Я, Іван Гудима.

СЛУЖАЧИЙ (держить тачку). Але ви не сьмієте!

ГУДИМА (натискає). Коли я хочу! Пусти вражий сину — бо ноги переїду на двоє! (вточує тачку до комнати, слуга відскакує на бік

і чуває ногу). Знаєш ти, кого маєш перед собою? (ставляє тачку по лівім боці).

СЛУГА. Ну, так, ви отець пана Гудими.

ГУДИМА. Отже знай честь! Отець значить більше, як син; а як він що розкаже, то чи ти також так короводиш ся?

СЛУГА. Але пан Адам не приказав сего. Він не хоче жадної тачки в салїонї!...

ГУДИМА. Але я хочу, розумієш, а се значить ще більше, як би він хотів.

СЛУГА. Добре, побачимо! Я казав хлопцеві покликати сюди пана Адама.

ГУДИМА. Кого? Мого сина? На що? Для чого? Хто тобі казав? (підходить до слуги). Дивіть на того мудрагеля! З паном Баландою я хочу говорити, а більше з ніким! (дуже голосно в ухо). Чи чув?

СЛУГА. Ну, ну! Прецінь я не глухий.

ГУДИМА. Але як палка забитий!

СЛУГА (трясе головою). Сей чоловік хиба підхмелив собі нинї, чи що! (Хоче на ліво, там побачив надходячого Адама і заклопотано показує єму старого, а коли Адам явив ся в комнатї, слуга відходить через середні, ще раз озиряючись).

АДАМ (з ліва спішить до батька). Дорогий тату — (зчудований) мій Боже — що ви тут робите з тачками?

ГУДИМА. Видиш, я додержую слова — тут стою перед тобою як староста.

АДАМ. Ви жартуєте...

ГУДИМА. Ані гадаю! Іди лишень і поклич пана Баланду. Ти вже сам побачиш, (певний себе) будеш видів!

АДАМ. Алеж тату, подумайте тільки! В робочім фартуху, з яблочником тут в сальоні!

ГУДИМА. Велике нещастє! (клепяючи по рамени, таємничо). Тота бочілочка, мій хлопче, має надати ваги моїм словам. — Хто приходить з повними руками, той вже на пів добив торгу! А фартух, — се мій почесний убір! З ним я сьмілий і проворний; коли єго маю на собі, тоді можу говорити без обиняків, так просто від серця.

АДАМ (в прикрім помішаню). Але дорогі таточку, понятя товариські, становиско, прийнятий звичай — не дозволяють...

ГУДИМА. Га-га-га-га! Закоханий балака про понятя, про становиско! Іди, йди, мій сину, сам не знаєш, що плетеш до свого старого батька. Ти закоханий аж поза краватку, — я хочу тебе вилічити, се значить, хочу допомочи тобі найти жінку; бо тоді вже нема страху з любовю.

АДАМ. Ви дуже веселі, батьку, але пану Баланді зовсім не до веселости.

ГУДИМА. І єму стане так весело! Пришли єго тільки сюди! І єму стане так весело!

АДАМ. Також мушу вам сказати, що тепер вже маю надію, тепер є у мене більше надії на Юлію.

ГУДИМА (вихапуючись). І я так думаю!

АДАМ (здивований). Як? Невже-ж би ви знали?

ГУДИМА Так, ага! (полапав ся). Нич не знаю. Що я мав би знати?

АДАМ (звертаючи). Бо... тепер... бо др. Хромович зрік ся своїх прав?

ГУДИМА. Зрік ся? Тим ліпше! Він був нам тяжкою колодою на дорозі. Тепер покочу свою тачку, як по столі. — Панночка любить тебе, а твій дипломований суперник накивав пятами? Жваво, Адаме, жваво! Тепер піде всьо добре! Яж казав тобі: будеш єї мати, любий хлопче, будеш єї мати!

АДАМ. Але недостаток делікатности з нашої сторони серед теперішних відносин міг би всьо попсовати...

ГУДИМА. Недостаток делікатности з нашої сторони? Се для мене за високо! Сего не розумію!

АДАМ. Пан Баланда не прийме се добре, особливо тепер, як ви оттак станете перед ним! А ще до того, як зачнете говорити про дочку! Хиба ви не завважали, як навіть служачий кивав головою?

ГУДИМА. Ет, що мені залежить на такім колтуні?

АДАМ (просить). Найдорожші тату, прошу вас, возьміть назад свою тачку звідси.

ГУДИМА. Нічого не з'орудувавши? Як раз! Я не відійду скорше, аж доки не зроблю тебе зятником пана Баланди.

АДАМ. Як би ви знали... як би я міг вам відкрити, в який час ви приходите...

ГУДИМА. Саме в найліпший.

АДАМ. Пан Баланда міг би подумати, що я спонукав вас до сего кроку, що я з вами в порозуміню —

ГУДИМА. Ну, і якби так подумав, то що?

АДАМ. На милість божу! Він мусів би стратити всяке поважанє, всяке довіре для мене!

ГУДИМА. Дивне диво! А то чому?

АДАМ. Бо уважав би мене спосібним користати з єго положеня... Дайте умолитись, ідіть до дому... ходіть, дорогі тату, заберім звідси сю тачку (хоче везти).

ГУДИМА (сідає скоро на бочілку). Гов, стій! Не торкай! Она тут зістане, на тім місци!

АДАМ (налягаючи). Пан Баланда зараз прийде сюди...

ГУДИМА. Добре! Видиш, що я чекаю на него.

АДАМ. Так дайтеж бодай сю тачку набік. (Хоче взяти).

ГУДИМА (добродушно). Стій бо! (відпихає Адама на другу сторону). Хочеш вилетіти за двері? Дивіть ся люди, яка у него гординя! Він встидаєсь моєї тачки! Хлопче, хлопче! Раджу тобі, знай честь для тачки!

ДВАНАЙЦЯТА СЦЕНА.

ПОПЕРЕДНІ, БАЛАНДА.

БАЛАНДА (з лівої, в руках отвертий лист в октаві). Дядьку Гудимо, кажуть мені, що... (побачив тачку) се що значить?...

ГУДИМА (кланяючись). Нич злого, пане Баланда, нич злого. Позвольте вислухати мене чверть години, а всьо гаразд признасьте.

АДАМ (потайки до него). Тату, тільки не тепер!

БАЛАНДА (спостеріг се). Оставьте батка; він для мене завсїгди милим гостем.

АДАМ (відступає ся, стискаючи раменами).

ГУДИМА (весело). Ага, чи видиш?

БАЛАНДА (межи обома). Чи ви розповіли батькови про те, що стало ся?

АДАМ. Ваші тайни сьвяті для мене.

БАЛАНДА (голосно). Сего я міг надїяти ся по вас. Однак нехай все знає. Подумайте лишень: Пан Хромович покидає нас і ще на стілько нешляхотний, що обсипує мене в тім листі несправедливими викидами.

АДАМ. Нікчема!

ГУДИМА. Очевидно ви не згодили ся з собою що до сумки, яку мала панночка дістати? Так, так, є такі — докторики, що то з засліпленим тесьом торгують ся безцеремонно за придане, а вкінци — стають найгіршими чоловіками. Пан доктор — як єму на імя? — ну, пан доктор вистав-пятка, певно також незгірше торгував ся, хоть ще і не є цілим доктором. Тож подякуйте Богу, що ви позбули ся єго! Дайте єму крестик на дорогу! — Ні, я мав би вам поручити иньшого добрягу на єго місце.

АДАМ (відкашлює і дає єму знаки).

ГУДИМА. Ей, що там! Кашляй і кивай собі, кільки хочеш! Я мушу своє сказати.

*

АДАМ. Позвольте, що я віддаю ся (утікає).

БАЛАНДА (кличе за ним). Куди ви, пане Адаме!

ГУДИМА. Нехай біжить! Сей страхополох не потребує конче бути при сім. — Так, пане Баланда. Я хотів би предложити вам партию для панни Юлії.

БАЛАНДА (здивований). Партию для моєї дочки? На чие порученє?

ГУДИМА. Поручати, мені ніхто не поручав, але я говорю в імени одного молодого чоловіка, що єго родина і єго поведенє дуже добре вам знані.

БАЛАНДА. Дальше!...

ГУДИМА. Він любить вашу донечку цілим серцем, а тота любов зродила ся у него з поважання, яке має для неї, для вас, для цілого достойного дому. Для того була єго любов боязка і безгласна і такою осталась би була на завсїгди, коли би я не допоміг єї. Єго любов така глибока, така чиста і така щира, що він готов взяти дівицю без одного геллера приданого — вже! Тепер я всьо сказав!

БАЛАНДА. Єще не всьо! Хтож той молодий чоловік?

ГУДИМА. Мій син.

БАЛАНДА (здивований). Ваш син?

ГУДИМА (зухвало). Так пане! Мій син! —

БАЛАНДА. Сего я не сподївав ся.

ГУДИМА. Чому ж би ні?

БАЛАНДА. Бо я вірив в єго ніжне почутє, що власне тепер, в тій хвилі, він не дав би вам такого порученя...

ГУДИМА (перебиває). Алеж ні! Він не поручав мені сего. Я стою перед вами з власної волі і охоти. — Таж ви виділи, як він накивав пятами, коли я зачав про те говорити.

БАЛАНДА. Задля сего?

ГУДИМА. Егеж, я вам ще більше скажу: коли би я нині був не насїв добре на него, він був би умер з горя та жури, як той кана-рок, що єго розлучать від самички. А я, старий, досьвідчений пташник навіть не знав би був, чому? — Бо він не хотів звірити ся мені з нічим!

БАЛАНДА. Отже се предложенє не вийшло від него?

ГУДИМА. Противно, він опирає ся ногами і руками! Він навіть не обіцює собі нічого з моїх заходів; але я обіцюю собі дуже багато!

БАЛАНДА (з прикростию). Справді? А колиб таки ошибнуло ся ваше вітцівске серце?

ГУДИМА. Борони Боже! Я маю прецінь до діла з розумним чоловіком! Таж вас коштує се тільки маленького слівця, а ущасливите два — що я кажу два — ні, (показуючи на Баланду і на себе) чотири серця відразу зробите щасливими!

БАЛАНДА. А про згоду моєї дочки ви не питаєте?

ГУДИМА. Га-га-га! Не беріть мені за зле, що я сьмію ся. Та вжеж, що ту нема сумніву! Молодій, хорошій дівчині молодий, хороший хлопець принаде скорше до серця, як такий поломаний паяц з великим дипломом а малим розумом.

БАЛАНДА. Ще тільки се одно: чи ваш Адам і тепер так само бажає подружити ся з моєю донькою, як єще нині рано?

ГУДИМА (здивований). Гей, пане Баланда, що ви думаєте собі? Мій Адам, то не яка будь віха. Він любить свою Юлечку щиро і єдино на цілім сьвітї. І так буде єї вічно любити.

БАЛАНДА. Се мені тим більше прикро.

ГУДИМА. Прикро вам?

БАЛАНДА. Бо мушу єму відказати єї руку.

ГУДИМА. А чому?

БАЛАНДА. З дуже важних причин! Він варт лучшої будучности. Нехай їде в далекий сьвіт — я дам єму всюди порученя... (приступає до стола і задумуєсь).

ГУДИМА. Ей, він дав собі сам порученє — у панни Юлці! Скажіть до того: Амінь, — тоді буде мати найдогіднійше становиско! Ну дорогий добродію, прибийте! Промовте проте мале слівце; ну, ну, ну? (тручає єго ліктем).

БАЛАНДА. Се не може бути, бо —

ГУДИМА. Бо? Ано, так просто з моста! — (з певністю) Бо ми для вас за бідні, неправдаж?

БАЛАНДА. Бо я біднійший, ніж ви оба.

ГУДИМА. Як, чому?

БАЛАНДА. Бо я стратив весь мій маєток.

ГУДИМА. Невже?!

БАЛАНДА. Бо не можу дати своїй дочці жадного посагу.

ГУДИМА (весело). Не може бути?!

БАЛАНДА. І се є причиною моєї відмови! (проходить ся по кімнаті і сїдає зажурений коло стола).

ГУДИМА (здержує ся від вибуху великої радості). Отже ви не можете за дочкою нічо дати? Тим ліпше! (з комічною повагою) Ні, ні! тим гірше, я хотів сказати...

БАЛАНДА. Я сам мушу по дваїцять-літній праці зачинати знов від початку.

ГУДИМА. Славно, славно!... — Ні... дуже погано!...

БАЛАНДА. Які вигляди для подружя, що вже на початку принесе журбу і недостаток.

ГУДИМА. Правда, в тім маєте слухність, цілковиту слухність.

БАДАНДА. Такому чесному чоловікови я віддав би з радістю руку моєї дочки, коли-б мав бодай на стілько капіталу, щоби міг розпочати яке підприємство.

ГУДИМА. Се значить иньшими словами: як би мій син був доста богатий. Приміром, який за богатий мусів би він бути? Скажіть ваше слово?

БАЛАНДА. Коби мав бодай 10.000 зр.

ГУДИМА. Га-га-га!

БАЛАНДА (встає здивований). Чи се таке сьмішне?

ГУДИМА. Простіть, будьте ласка — отже 10.000 реньських? Дальше, дальше!

БАЛАНДА. Тоді я давби єму першенство перед найбогатшим.

ГУДИМА. Дасьте мені сьвято на те ваше слово? Як тота перешкода усуне ся, дістане мій Адам вашу Юлечку за жінку?

БАЛАНДА (здивований, подає йому руку),
Прирікаю — словом і рукою!

ГУДИМА (звертає ся до тачок). Тож ходи сюда, моя барилочко. Ходи сюда і говори ти за мене. Отже тобі мушу завдячити щастє мого сина, тобі марний металю! Не єго серцю, не єго здібности і щирій пильности. Як то розумно, що я завчасу про те подумав! (подає Баланді руку, дивлячись то на него то на барило). Прибийте дорогий пане! Добийте торгу.

БАЛАНДА (дає руку). Не розумію вас...

ГУДИМА. Пригляньте ся тільки до тої барилочки; не догадуєте ся нічого?

БАЛАНДА. Як я можу догадати ся?...

ГУДИМА. Так слухайте! В тій невидненькій барилці є 8 тисяч 8 сот 80 дукатів чистого золота. Ошісля десять ворків, в кождім по 500 ринських сріблом. Всьо обчислене докладно і ретельно — ні менче, ні більше, — а всьо моя власність. Хочете подивитись? (витягає малий молоток, відбиває обруч, винимає дно і вибравши кілька ворків та звитків дукатів, отвирає їх).

БАЛАНДА. Не можу вірити своїм очам.

ГУДИМА. Ходіть, ходіть! Переконайте ся. Возьміть в руку; що очі видять, в те і серце повірить.

БАЛАНДА. Не можу очунятись з подиву, звідки таке богацтво?

ГУДИМА. Звідси, що я від 50 літ ходив в такім простім фартуху, як отсей; що я кожного дня разом з сонцем вставав і не поклав ся спати, щоби не побільшив моїх ошадностей хоть-

...мименьшим причинком. Я жив в скромно-сти і в праці — і се ціла моя тайна. Від най-раннійшої моєї молодости я мав таку забаганку, щоби зложити собі маленький маєток, — не зі скупости, Бог мені сьвідком, — але щоби на старість не стати нікому тягаром, а своїм наслідникам полишити приємну пам'ятку. А без того гроша, мій дорогий, мій добрий і шляхотний син став би був тепер дуже нещасливим чоловіком.

БАЛАНДА. Отже ті гроші...

ГУДИМА. Мають мого сина перециганити у вашу родину! Га-га-га! а то мені удало ся! Тепер се належить до вас. Беріть і подаруйте тим після вподоби. У мене ще є на передмістю домок з городцем і три морги поля — буде з мене. Но, тепер кличте дітей. Але прошу вас, самі не згадуйте про те все. Добре? Я сам хотів би єму се сказати. Як побачу єго здивовану міну, се змішанє, єго радість, — мій Боже! коли подумаю на те все, то від утіхи і радости мало серце мені не вискочить! (обнімає Баланду).

БАЛАНДА. Рідкий чоловіче! приятелю — спасителю!

ГУДИМА (робить рух відбороняючий).

БАЛАНДА. Розумію. Слова не стануть тут за подяку, тільки щастє вашого сина в купі з моєю донькою. (стискає єму руку). Іду по дітей. (виходить через середину верандою на ліво)

ГУДИМА (сам; утирає очи, згинає ся над бочілкою, щоби забити дно, але задержує ся нагло, оглядає єї зміст та говорить до неї щи-

ро, сердечно, як до дитини). Ти зимний, тупий, тливий металю! Ти вже накоїв стільки лиха на с'їм сьвітї — но, тепер докажи прецінь щось доброго. Ти був моїм вязнем, не мав надї мною сили. Тепер пускаю тебе на волю! Не надужий своєї свободи! Чуєш? Не дай почину до гордості і закаменїлости, до збитку і гулятки! Але де зможеш нагородити тиху старанність, допомочи нещасливим, чесним людям, накорми ти голодних, одїти нагих, — там дай ся раду ужити, не прилипай тоді до рук твоїх панів! Чуєш добре? (дуже зворушений, з повагою). Як справді так буде, тоді най моє благословенство спочине на тобі. Амінь. (втирає очи, забиває бо-чїлку, бере капелюх і встає. Обернувшись, побачив входячих) Ага, они вже тут! (сїдає на барило).

ТРИНАЙЦЯТА СЦЕНА.

БАЛАНДА, ЗА НИМ ЮЛІЯ І АДАМ; ГУДИМА.

БАЛАНДА. Приводжу дітей.

ГУДИМА. Ходи сюда, сину (діти зближають ся зацікавлені і заклопотані). Ну, пане Баланда, ну, скажіть ви слівце від себе.

БАЛАНДА. Кохана Юльцю, чи правда, що ти любиш пана Гудиму?

ЮЛІЯ. Мій татку, я...

ГУДИМА. Пече рачки! Ви видїли? Покрасніла аж поза ушка! Не потребуєш вже говорити, дитинко — серце само сказало.

БАЛАНДА (бере єї за руку). Отже добре, я годжу ся на твій вибір. (Адам приступає живо до Юлії).

Адаме!

А. Оліо! — Пане начальнику! — Батьку!

ГУ (бе єго капелюхом). Га, ти невірний Т тепер правда? — Але ви, ви кра-сна панька: чи вам не буде осоружний такий тесть мого крою?

ЮЛІЯ. Адам є вашим сином і хоть би ви жили за прошенням хлібом, я поважала би вас і любила.

ГУДИМА. Ти солодка ягідко, ти! (поглядає на переміну по дітях). Гай, як би я був своїм сином, я би також до неї підсунув ся! (бере їх попід руки, веде до тачок). Ходіть тепер та пізнайте старого яблочникаря. Тут маєте ваш весільний дарунок (підносить дно) 50.000 ринь-жких, а на нові гроші аж два разів тільки, отже 100.000 корон — се всьо ваше, се всьо ваше, а коли би мав більше, дав би вам також!

АДАМ (ошоломлений). Боже милий! Чи се може бути?

ГУДИМА (до Баланди, показуючи на Адама). Дивіть, дивіть! Що я казав? Глядіть, який він станув? Як єму сьвітять ся ті очі?! Ах, ся хвиля робить мене богатшим, як всі ті скарби за цілий мій вік!

АДАМ (до Баланди). Тепер всьо буде добре. Тепер маєм средства в руках, щоб відвернути нещастє.

БАЛАНДА (скоро). Ні, на те я не пристану ніколи.

ГУДИМА (разом з Баландою). Славно, мій сину! Се найкрасший ужиток, що можеш з того зробити.

ЮЛІЯ (одушевлена). Адаме
отець! Мушу єго розцілувати (цілує .имає,
ГУДИМА (втираючи уста на рукою).
Дякую, дякую! — буду просив и того
товару.

БАЛАНДА. Люби і поважай єго, як свого
другого батька. Мене він перевисшає багато
своєю добротою і благородністю.

ГУДИМА. Даруйте, дорогий пане, даруйте!
Однакою любовю ущасливлять нас обоїх наші
діти. Але тепер вїо з тачками, щоб барило ви-
порожнити, а касу наповнити. Бери но ся, Ада-
ме! Ано, покажи раз, як ти будеш виглядати
за моїми тачками.

ЮЛІЯ. Я єму поможу.

ГУДИМА. Та певно, що тоді не буде єму
тяжко! (діти хотять їхати, старий задержує тач-
ку). Погляньте тільки на тото тягло, яка з них
хороша пара. — А що, Адаме, не правда, тепер
вже не нарікаєш на мої тачки та на моє барило?

АДАМ. Ба, дорогі тату, як би я був знав,
який там є яблочник...

ГУДИМА (сьміючись). Правда, се найліпший
яблочник! Ним можна неодну спрагу загасити
і неодну гіркість засолодити!... Отже наперед,
діти, наперед!

(Діти везуть тачку на ліво, старі стискають
дружно руки і цілують ся).